

7. Нечепоренко М.В. Формування естетичної культури студентів класичних університетів / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. – Х.: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2005. – 23 с.

УДК 371. 31

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Маренич І.І., Тесленко О.В., Черничко, В.В.

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харківська загальноосвітня середня школа №104 II-III ступенів*

У статті йдеться про необхідність реалізації комплексу освітніх і виховних завдань на уроці рідної мови згідно з вимогами чинної концепції мовної освіти; підкреслюється необхідність гармонійного поєднання усіх аспектів навчання мови; визначаються завдання вчителя в реалізації комунікативної змістової лінії; пропонуються завдання і вправи з розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Ключові слова: виховний аспект, комунікативні навички, розвивальні цілі уроку, комунікативно-ситуативні вправи.

ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Маренич И.И., Тесленко О.В., Черничко В.В.

В статье речь идет о необходимости реализации комплекса образовательных и воспитательных задач на уроке родного языка согласно требований современной концепции языкового образования; подчеркивается необходимость гармоничного сочетания всех аспектов обучения языку; определяются задачи учителя в реализации коммуникативной смысловой линии; предлагаются задания и упражнения по развитию связной речи младших школьников.

Ключевые слова: воспитательный аспект, коммуникативные навыки, развивающие цели урока, коммуникативно-ситуативные упражнения.

FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS IN PRIMAR SCOOOL CHILDREN

Marenich I.I., Teslenko O.V., Chernichko V.V.

The article focuses on the need to implement a set of educational and training problems in the classroom according to the requirements of the native language of the modern concept of language education, emphasizes the need for a harmonious combination of all aspects of language learning, the tasks for teachers to implement communicative sense line; offered assignments and exercises to develop coherent speech of younger schoolchildren.

Keywords: educational aspect, communication skills, developing lesson objectives, communicative and situational exercises.

Сьогодні вимагає від випускника школи не лише знань, але й достатнього рівня життєво необхідних компетентностей, таких особистісних якостей, які допоможуть знайти своє місце в житті, визначитися з колом власних інтересів, уподобань, стати активним членом суспільства.

Упровадження нових Державних стандартів початкової загальної середньої освіти і базової, повної загальної середньої освіти, зміни в суспільному житті і свідомості вимагають від педагогів пошуку нових шляхів організації навчання школярів, які б забезпечили розвиток інноваційної особистості, здатної до життєтворчості та самореалізації в нових соціальних умовах. Провідною метою навчання і виховання є формування цілісної, життєво активної особистості, здатної пізнавати себе і світ, розвиватися і вдосконалюватися, ефективно взаємодіяти з іншими людьми і соціальним середовищем, до якого вона належить. Виховання і навчання цілеспрямовано впливають на розвиток особистості дитини, сприяють розвитку фізичних і природних здібностей, психічному, інтелектуальному, творчому вдосконаленню особистості.

Мета статті: представити досвід роботи педагогів ХЗОШ №104 щодо навчання молодших школярів та учнів 5-6 класів побудови зв'язних висловлювань на уроках рідної мови. Ця робота ґрунтується на реалізації принципу наступності у навчанні в початковій та основній школі.

Навчання рідної мови у початковій школі на уроках рідної мови полягає не лише в опануванні грамоти, а й у мовленнєвому розвитку учнів – умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення.

Саме уроки рідної мови, особливо заняття з розвитку зв'язного мовлення, покликанні прищеплювати школярам високі моральні якості, виховувати ці ціннісне ставлення, формувати громадянську активність.

Під час формування комунікативних навичок учнів початкової, основної школи (5-6 класи) дитина вчиться навичкам розуміння інших людей і себе.

У спілкуванні як формі взаємодії вона засвоює різні види поведінки, визначає своє місце в колективі. Розвиток мовлення має набути статусу провідного навчання у загальноосвітній школі, зокрема в її початковій ланці. У структурі Державного стандарту недаремно на перший план виведено комунікативну змістову лінію, коли результатом навчання відповідно до цієї лінії є сформовані в учнів вміння і навички ставити запитання, слухати, розуміти, говорити, давати аргументовану відповідь, правильно висловлювати власні думки, складати усні й письмові висловлювання. М. Вашуленко зазначає, що мовленнєва особистість – це людина, яку розглядаємо з точки зору її готовності виконувати мовленнєві дії, вона може використовувати знання з мови [1]. На думку М. Пентилюк, розпочинати роботу з формування в учнів комунікативних навичок, умінь розв'язувати мовленнєві завдання з метою оволодіння спілкуванням необхідно з початкових класів, оскільки саме в початковій школі закладаються основи комунікативного виховання особистості [4]. Л.О. Варзацька пропонує розглядати рідну мову й мовлення у взаємозв'язку для забезпечення навчання молодших школярів побудови зв'язних висловлювань [2].

Керуючись технологією особистісно орієнтованого навчання, необхідно забезпечувати психологічний клімат уроку, благополучний

емоційний стан учнів, що сприятиме успішній реалізації завдань формування комунікативних умінь учнів початкової школи і учнів 5-6 класів, не забувати про реалізацію принципу наступності. На уроках рідної мови вчителі повинні добирати такі методи, прийоми роботи, які б забезпечували сприйняття навчального матеріалу не лише розумом, а й серцем, намагатися відчувати живу картину, перейнятися почуттям й уміти висловити власні думки про почуте, побачене. Отож, формування комунікативних навичок молодших школярів і учнів 5-6 класів необхідно поєднувати разом із мовленнєвою діяльністю, формуванням мовних умінь на уроках рідної мови. Учні повинні вчитися висловлювати власну думку, збагачувати свій словниковий запас, набувати умінь добирати найбільш влучні слова, використовувати синоніми, антоніми, фразеологізми.

Державним стандартом початкової загальної середньої освіти визначено структуру змісту початкової освіти, який ґрунтується на принципах науковості, доступності, перспективності, полікультурності, взаємозв'язку навчання й виховання й розвитку особистості дитини [4]. Освітніми результатами з мовної освіти є повноцінні читальні, мовленнєві вміння, здатність до творчого самовираження. Учні на уроках рідної мови мають опанувати ключовими компетентностями: освітня, загальнокультурна, інформаційно-комунікативна, здоров'язбережувальна, громадянська, соціальна, які формуються на міжпредметній основі.

Вже у початковій школі на уроках рідної мови в учнів формуються загальномовленнєві навички за принципом «від простого до складнішого», а саме: говорити в належному темпі, дотримуючись інтонуювання, визначати головне в тексті, знаходити і пояснювати причинно-наслідкові зв'язки, виділяти нові факти, розпізнавати невідоме, переказувати прочитане, ставити запитання до тексту, виконувати навчальні творчі завдання [4].

Зважаючи, що роль рідної мови в нашому суспільстві значно зросла, мовна і мовленнєва компетенції учнів 5-6 класів ґрунтуються на комунікативній функції мови, яка забезпечує мовленнєву діяльність, впливає на духовний розвиток. Комунікація, або спілкування людей, відбувається у процесі мовленнєвої діяльності. Основною метою мов-

ної освіти має бути навчання легко і вільно спілкуватися рідною (державною) мовою. Сучасний учитель повинен навчити учнів давати відповіді на запитання: *Чому я спілкуюся?* Це необхідно для розуміння учнями суті і потреби спілкування, висловлення свого ставлення, з'ясування ставлення інших, уміння вибрати адресата спілкування, мету спілкування.

У навчальній програмі для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою 1-4 класи, яка розроблена відповідно до державного стандарту початково-загальної освіти, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 № 462 з української мови зміст навчального матеріалу розподілено за змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною, діяльнісною з метою формування предметних компетентностей. Виконання державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів має здійснюватись інтегровано впродовж року. Навчальною програмою передбачено роботу учнів з текстом, створення усних і письмових висловлювань, ознайомлення зі словами-назвами предметів, ознак, явищ, поділ тексту на речення, речення – на слова, засвоєння значення, вимови і написання слів типу: *загадка, квартира, посередині, подруга, танок, новий, олень*. Основні мовні одиниці, з якими знайомляться учні початкової школи, «звуки і букви», «слово», «речення», «текст». Вони отримують уявлення про мову як засіб людського спілкування, про поповнення мови новими словами, ознайомлюються зі словами ввічливості, словами-звертаннями.

Вчителям доцільно добирати приклади із життєвих ситуацій, із урахуванням ціннісних орієнтацій учнів для розв'язування комунікативно-ситуативних завдань, звертати увагу на те, що є цікавим, цінним для учнів початкової школи, 5-6-х класів (різних вікових груп). Відомо, що вони насамперед виражають своє ставлення до того, що їх цікавить.

Для учнів початкової школи цікавим і корисним є виконання тренувальних вправ та мовних ситуацій, що сприяють розвитку комунікативних умінь та мовленнєвої культури типу: телефонна розмова, де використано парну форму навчання та діалог; добір слів «Хто більше?», прикметників до іменників, наприклад, *«весна» – радісна, тепла, рання, квітуча*, – написання твору з використанням опорних слів і сло-

восполучень (*Закінчилась...зима. Настали...дні...світить...сонечко. Виткнулись із землі... На деревах з'явилося... Зацвіли перші...*), добирання заголовків до віршів. Під час проведення хвилинок каліграфії за допомогою методів бесіди та спостереження за мовним явищем можна поповнити словниковий запас учнів новими словами. Наприклад: *Запишіть слово «квітень»: розбийте його на буквособолучення. Як у народі називають квітень? (цвітень, красень, водолій, лелечик). Як ви вважаєте, чому? Аргументуйте. Доберіть до слова «квітень» споріднені слова. Складіть речення* [3].

Виконання завдань такого типу сприяє поетапному формуванню в учнів комунікативних навичок. Весною чи восени доцільно провести урок розвитку мовлення «Квітковий вернісаж». Метод бесіди за запитаннями допомагає послідовному розвитку думок учнів. Наприклад: *Яку квітку описуватимеш? Коли вона цвіте? Які в неї пелюстки, колір, стебло, листя? Чим подобається тобі ця квітка?*

Або «Улюблена пора року»: *Яку пору року будеш описувати? Чому саме її? Що є характерним для неї? Які у тебе виникли асоціації?*

Чи «Пісні мого краю»: *Чим подобається тобі українська пісня? Яку з них ти знаєш? Про що в ній ідеться? Хто її автор? Що можеш про нього розповісти?*

Роботу з виконання комунікативно-ситуативних вправ необхідно продовжувати і в основній школі на уроках рідної мови, що також передбачено новим Державним стандартом базової загальної середньої освіти.

Отже, опанування мовленнєвими навичками здійснюється у процесі навчання мови на комунікативній основі, що включає слухання, говоріння, читання і письмо. Саме ця мовленнєва діяльність має бути покладена в основу навчання рідної мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання // Початкова школа. – 2001. – №1. – С.11 – 14.
2. Варзацька Л.О. Взаємопов'язане навчання мови й мовлення на основі тексту. – К., 1986. – 103 с.